

КИЗИЛ-КОБИНСЬКЕ ПОСЕЛЕННЯ КАРАГАЧ У КРИМУ

В. О. Колотухін, О. Є. Пуздровський

У 1981 р. при вибірці котловану під очисні споруди за 1,5 км на північний схід від села Кизилівка (Карагач) Сімферопольського району Кримської АР було зруйновано поселення, розташоване на надзаглавній терасі правого берега р. Альма. Його площа становила близько 1 га. З півночі і заходу поселення обмежували гірські скли, зі сходу — річище пересихаючого струмка. У центрі поселення будівельниками була залишена вузька бровка, в зрізі якої на глибині 0,7—1,3 м від рівня сучасної поверхні простежувався переривчастий прошарок гару, відповідний давньому горизонту. Культурний шар і знахідки на цьому відрізку не зафіксовані. На периферійних ділянках поселення в материковому суглинку виявлено залишки восьми ям господарського призначення, в плані округлої, в розрізі — дзвоноподібної форми. Збереглися на глибину 0,2—0,7 м, діаметр дна 1,4—1,85 м. Заповнення шести ям складалося з гумусу і суглинку, двох (№ 1 і 7) — із золлистого ґрунту з дрібним камінням, кістками тварин і керамікою, у тому числі цілими посудинами.

Весь посуд — ліпний, поділяється на грубий кухонний (горщики, друшляки) і столовий (корчаги, миски, чашки, келихи, черпаки, кубки), останній має лошніня бурого, сіро-чорного та брунатного кольорів.

Горщики поділяються на три типи: з дугоподібною шийкою і кулястим або витягнуто-кулястим тулубом (рис. 1, 1—4, 6); з прямою шийкою, поставленою під кутом до плічок. (рис. 1, 7, 8);

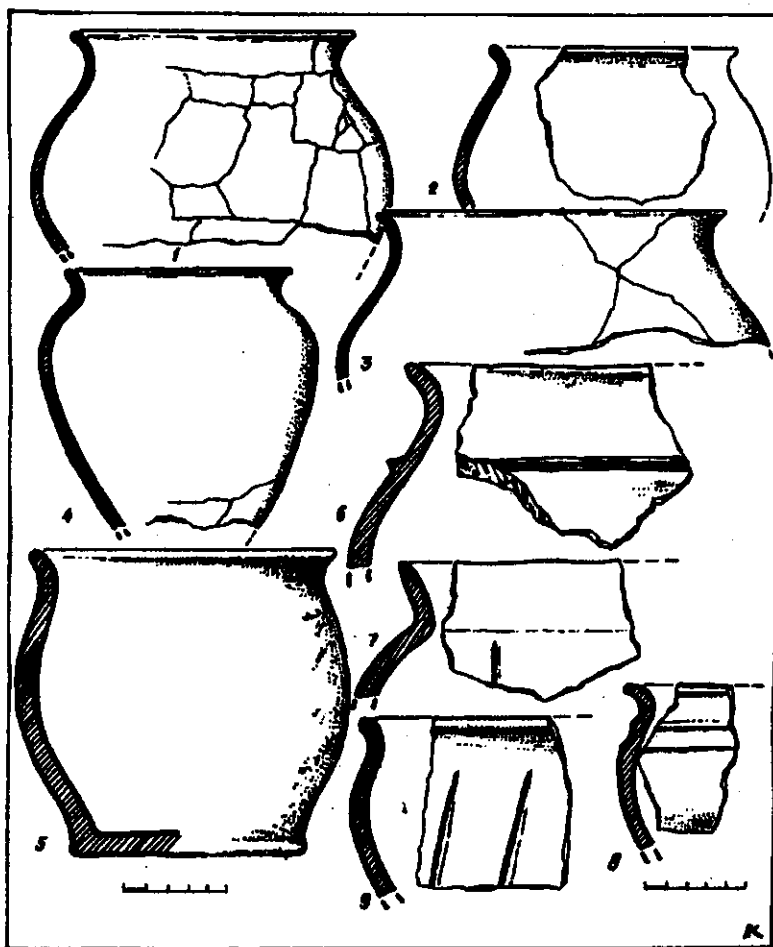

Рис. 1. 1—9 — горщики.

слабопрофільовані з широким дном і низьким тулубом (рис. 1, 5). Три фрагменти були з гладенькими валиками на плічках, у двох на тулубі прокреслені скісні врізні лінії (рис. 1, 6—9).

Друшляки знайдено в уламках і за винятком одного, який мав форму низького кубка, реконструкції не підлягають (рис. 2, 10; 3, 5).

Корчачи, судячи з двох великих фрагментів, мають високу дугоподібну вигнуту шийку і кулястий тулуб; горловину підкреслено виступом, на плічках розміщені сосцеподібні наліпи і ряд крапкових вдавлень, від яких опущені групи скісних врізних ліній. Діаметр краю 18—20, тулуба — 33—35 см (рис. 2, 1, 2).

Миски представлені двома типами, які різняться оформленням краю: у перших він скруглений, у других — відігнутий і по ньому нанесено крапковий орнамент у вигляді вдавлень. Найбільший діаметр мисок 26—32 см (рис. 2, 3, 4, 9).

Чашки напівсферичної форми з округлим хитким дном; їх висота 6—8,5, діаметр краю 11,5—16,5 см. Одна чашка неорнаментована, дві мають врізний геометричний орнамент (рис. 3, 9, 14).

Келихи знайдено в уламках. Вони мають напівсферичний тулуб і коротку шийку, виділену виступом; діаметр краю 10—15 см. Орнамент складається з груп скісних врізних ліній, облямованих зверху і знизу крапковими вдавленнями або заштрихованих у косу клітинку трикутників (рис. 2, 11; 3, 15).

Черпаки представлені одним куклеподібним і двома кубкоподібними (лощеним та грубим). У першого низько вигнута шийка, гладке дно і кулястий тулуб. Діаметр краю 14, висота 12,5 см

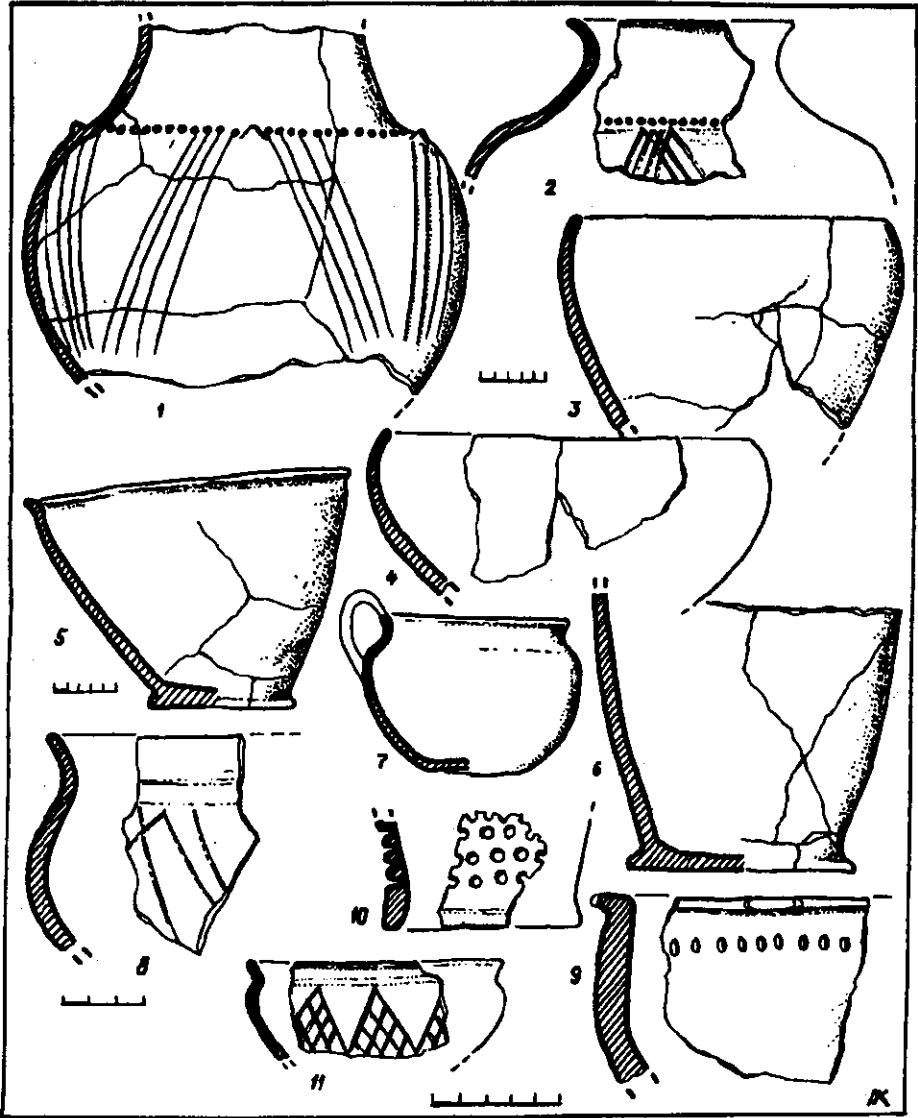

Рис. 2, 1, 2 — корчачи; 3, 4, 8, 9 — миски; 5, 6 — посудини нетипових форм; 7 — черпак; 10 — друшляк; 11 — чаша.

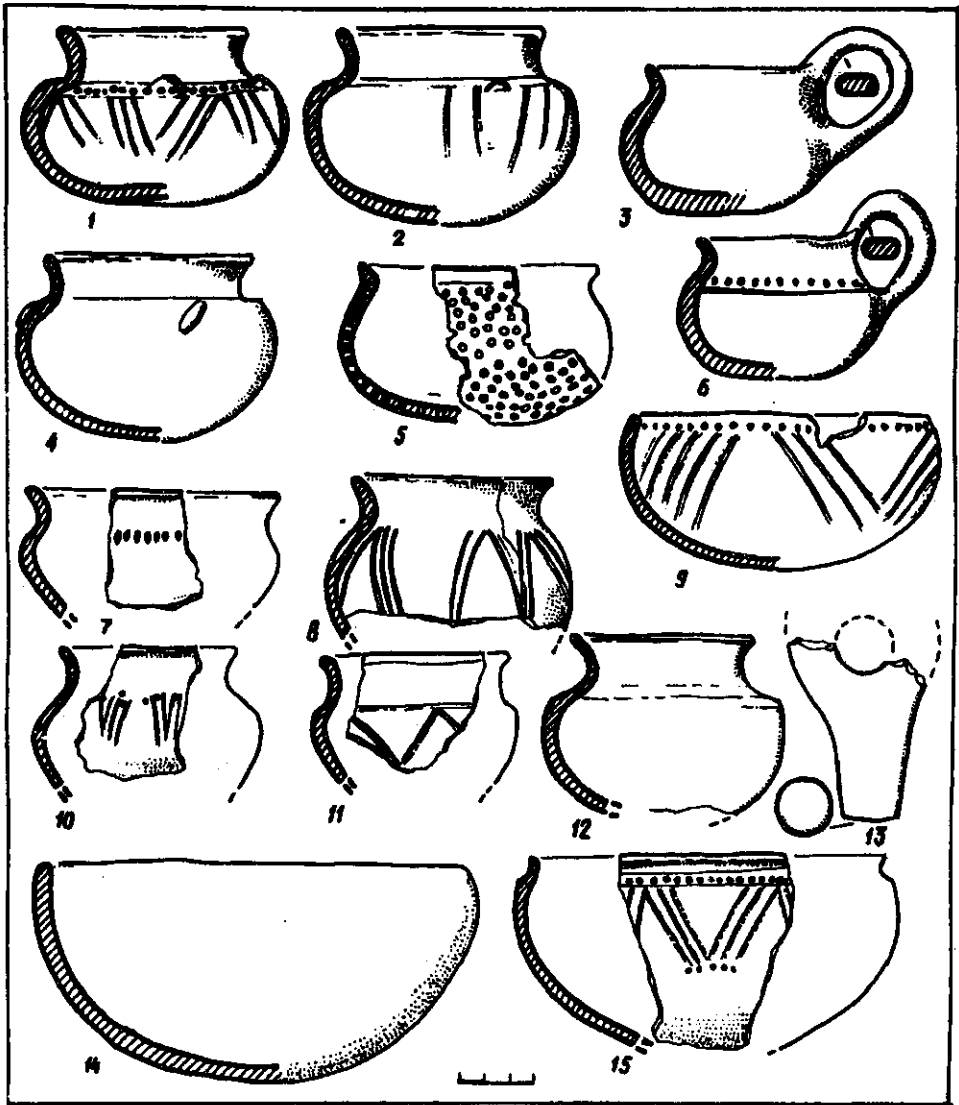

Рис. 3. 1, 2, 4, 7, 8, 10—12 — кубки; 3, 6 — черпаки; 5 — друшляк; 9, 14 — чашки; 13 — молоток; 15 — чаша.

(рис. 2, 7). У кубкоподібних черпаків коротка шийка і приплющений тулуб (рис. 3, 3, 6). На плічках лощеного черпака є ряд крапкових вдавлень, на дні прокреслено косий хрест.

Кубки призмевуватих пропорцій; їх ознакою є невисока дугоподібно вигнута шийка і кулястий або трохи приплющений тулуб. Серед них є як неорнаментовані, так і прикрашені наліпами, рядом крапкових вдавлень та візніми лініями; у трьох випадках візний орнамент поєднувався з рельєфним (рис. 3, 1, 2, 4, 7, 8, 10—12).

Дві лощені посудини належать до числа нетипових. Одна являє собою банку з конічними стінками, висотою 18, діаметром краю 25,5, дна — 12 см. Вона асиметрична внаслідок виробничого браку (рис. 2, 5). Від другої зберігся циліндричної форми тулуб і виділений піддон (рис. 2, 6). Висота уламку — 22, діаметр дна 18 см. Близька за типом (але не ідентична) посудина походить з Інкерманського поселення¹.

Крім кераміки та кісток тварин у заповненні ям знайдено уламки кременю та кам'яного шліфованого молотка (рис. 3, 13).

Керамічний комплекс поселення Карагач складається в основному з посуду, знайденого в ямах №№ 1 і 7, які були заповнені протягом більш-менш короткого часу, і тому становить особливий інтерес. Лощений посуд з візним геометричним орнаментом є характерною ознакою другого етапу розвитку кизил-кобинської культури, який за Х. І. Крісом визначається серединою VII—V ст. до н. е.² Однак знайдені в комплексі уламки горщиків з валиками, добре відомі на першому етапі³, неорнаментовані кубкоподібні черпаки і кубки з напівсферичною чашечкою (рис. 3, 3, 11), аналогічні знайденим на ранніх пам'ятках⁴, дозволяють обмежити хронологічні рамки поселення VI ст. до н. е.

- ¹ Крис Х. И. Раскопки раннетаврского поселения в Инкермане // КСИИМК.— 1955.— Вып. 58.— С. 39.— Рис. 9, 3.
² Крис Х. И. Кизил-кобинская культура и тавры // САИ.— 1981.— Вып. ДІ.— 7.— С. 12.
³ Лесков А. М. Горный Крым в первом тысячелетии до нашей эры.— К., 1965.— С. 93.
⁴ Колотухин В. А. Обследование памятников предскифского и раннескифского времени в Крыму // СА.— 1982.— № 1.— С. 111.— Рис. 7, 28;— С. 113.— Рис. 9, 15, 16.

Одержано 21.11.86.

НОВЕ СВДОЦТВО ПРО РИМСЬКІ ВІЙСЬКА У ХЕРСОНЕСІ ТАВРІЙСЬКОМУ

В. М. Зубар

Вивчення питань, пов'язаних з римською військовою присутністю в античних містах Північного Причорномор'я, розпочате ще М. І. Ростовцевим у 1900-х роках, продовжується і сьогодні. Проте, якщо М. І. Ростовцев та інші дослідники спиралися головним чином на нові епіграфічні пам'ятки, то зараз таких знахідок небагато. Тому на порядок денний стає питання про ретельну і поглиблену ревізію наявних пам'яток з урахуванням останніх досягнень світової історіографії щодо воєнної історії Римської імперії. Виходячи з цього, запропонована стаття присвячена новій інтерпретації одного фрагментованого латинського напису з Херсонеса, на основі якого робиться спроба розглянути питання про присутність римських військ у Херсонесі у першій третині II ст.

У 1905 р. на ділянці некрополя біля Карантинної бухти було знайдено нижню частину вапнякового стовпа з недбало вирізьбленим латинським написом, вперше опублікованим М. І. Ростовцевим, а пізніше перевиданим Е. І. Соломоном¹, яка запропонувала своє читання (рис. 1). Дослідниця вважала, що останні чотири рядки напису повинні бути відновлені як...le [g(ionis)] / I Ital(icae) ET / CL Herc(ul?) / posuit². Г. Альфельд не погодився з цим і запропонував читати цей напис таким чином: vex(illatio) (?) L[eg(ionum)] / I Ital(icae) et / П Herc(uliae) posuit³. Проте ні Е. І. Соломонік, ні Г. Альфельд не звернули увагу, що у передостанньому рядку літери Т і Е подані у лігатурі, що добре видно не тільки на самому камені, але і на фото, вміщеному у книзі Е. І. Соломонік⁴. До того ж на початку цього рядка чітко читається вузька літера С, на що також не зважив Г. Альфельд у своєму відновленні тексту⁵, а далі йдуть — лакуна і літера Н. Крім цього, якщо врахувати, що напис безперечно присвятний, то дивним видається згадка імені божества не на початку напису, як це звичайно мало місце, а наприкінці передостаннього рядка, безпосередньо перед posuit. Виходячи з усього сказаного, ні те, ні друге відновлення тексту цієї пам'ятки не може вважатися сьогодні достатньою мірою аргументованим.

Якщо виходити з безперечного факту, що у передостанньому рядку читаються літери С, лакуна, Н, Т, і Е в лігатурі, а далі R, то можна припустити інше відновлення рядка, а саме — C[O]N(ova) TER(tia). Таким чином, у верхній

Рис. 1. Нижня частина стовпа з латинським написом.